

УДК 378.1:631.1

Мозговий В.Л., Миколаївський державний аграрний університет ім. Петра Могили

Мозговий Віктор Леонідович – аспірант Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України, відділу педагогічних технологій неперервної професійної освіти за спеціальністю 13.00.04 (теорія та методика професійної освіти), заочної форми навчання; є асистентом кафедри теорії і практики психолого-педагогічних дисциплін Миколаївського державного аграрного університету. Працює над дисертаційним дослідженням за темою: „Формування готовності до педагогічної діяльності інженерів-педагогів аграрного профілю”.

Актуальність проблеми підготовки інженерно-педагогічних кадрів для аграрної освіти

У статті розглядаються перспективи розвитку професійної аграрної освіти. Аналізується стан та проблеми підготовки інженерів-педагогів аграрного профілю. Обґрунтовується важливість та значимість психолого-педагогічних дисциплін в контексті формування професійних компетенцій майбутніх інженерів-педагогів. Пridіляється увага перспективним напрямам інженерно-педагогічної діяльності в системі підготовки фахівців для АПК за спеціальністю “Професійне навчання”.

Actual problems of development professional agrarian education and analyse problems of training engineers-teachers of agrarian profile is viewing in this text. Importance and meaningfulness of pedagogical disciplines in the context of forming of professional jurisdictions of future engineers-teachers is grounded. Attention is spared to perspective directions of engineering-pedagogical activity in the system of preparation of specialists for AIC after speciality „Professional studies”.

Основою підготовки кваліфікованих кадрів для села з високим рівнем умінь, навичок, знань, що відповідають вимогам ринкової економіки, залишаються вищі навчальні заклади та професійно-технічні училища сільськогосподарського профілю, значення яких у системі професійної освіти України є досить вагомим. Процеси модернізації суспільства значною мірою підвищили вимоги до рівня кваліфікації робітничих кадрів, приватних підприємців, працівників сільськогосподарської галузі. Даний факт логічно підвів до переосмислення та перегляду питання кваліфікації інженерно-педагогічних кадрів, які забезпечують відповідну підготовку. Система підготовки спеціалістів за освітньо-кваліфікаційними рівнями “Бакалавр” та “Магістр” в контексті реалізації Болонської декларації в перспективі надасть можливість інженерам-педагогам реалізувати себе в різних галузях виробництва як спеціалістам із загальноновизаним рівнем професійної підготовки. Одна із переваг даної системи – отримання рівня професійної кваліфікації в

рамках ступеневої освіти та орієнтація на підвищення даного рівня у структурі безперервної професійної освіти.

Хронологія свідчить, що, починаючи з 1991 р., в Україні стала помітною тенденція скорочення обсягів підготовки кваліфікованих робітників для села. Це пояснювалось тяжким фінансовим становищем на той час в державі, а також змінами форм власності на селі. Станом на 01.01.1999 р. в Україні діяло 303 професійно-технічних училища та їх філій Міністерства освіти, що здійснювали підготовку кваліфікованих працівників для агропромислового комплексу, а також 38 навчально-курсівих комбінатів, навчальних центрів Мінагропрому, де отримували робітничі професії. Варто було погодитись з висновками тих науковців, які наголошували, що недооцінка ролі підготовки робітничих кадрів у системі безперервної сільськогосподарської освіти негативно вплине на відродження українського села, перспективи його розвитку, і загалом – на розвиток держави. Такий підхід

означав ліквідацію пріоритету аграрної освіти [1, с. 96]. За даними областей і вищих аграрних закладів освіти, з 88% випускників, що одержують направлення на роботу в сільське господарство, $\frac{3}{4}$ приступають до роботи згідно з направленням, але майже половина з них припиняють роботу упродовж першого року роботи і переходять в інші сфери виробництва або поповнюють ряди безробітних [2, с. 15]. Ситуація, яку підтверджують факти, дуже гостро поставила питання про відтворення професійних кадрів для нових економічних відносин в агропромисловому комплексі. Міністерством аграрної політики України, Науково-методичним центром аграрної політики були розроблені програми, які поставили за мету відновити структуру професійної освіти в АПК шляхом підготовки спеціалістів з інженерно-педагогічного фаху і як прогноз відтворення кваліфікованих, професійних робітничих кадрів.

Прийняття у 2004 році Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні повинно забезпечити реалізацію плану підготовки інженерно-педагогічних кадрів за спеціальністю “Професійне навчання”. Основною тезою побудови системи професійно-педагогічної підготовки в Україні є положення про врахування уже сформованого типу інженерного мислення фахівця, якому властива єдність теоретичної і практичної діяльності, оперативне і поняттєво-образне мислення, спроможність конкретизації, систематизації, схематичної побудови навчального матеріалу. При цьому особливостями інженерної і педагогічної діяльності є технологічність і процесуальність процесів цієї діяльності, яка повинна знайти своє відбиття у побудові системи професійного навчання [3, с. 53]. Поєднання інженерної та педагогічної спеціалізації безумовно повинно завершитись створенням певної моделі фахівця – формуванням нового типу інженера-педагога.

Останніми роками, враховуючи процеси модернізації системи навчання, професійна освіта почала приділяти більше уваги підвищенню кваліфікації педагогічних кадрів як вищих навчальних закладів, так і професійно-технічних навчальних закладів, професійних ліцеїв. Навчальні програми підготовки інженерів-педагогів передбачають гуманітарну, соціально-економічну, науково-виробничу, професійно-практичну підготовку фахівців для аграрної освіти. Паралельно педагогічна підготовка включає спеціальну підготовку з питань загальної педагогіки, психології, методики викладання інженерних дисциплін, виробничого навчання, виховної роботи. Але на сьогоднішній день, навіть з кардинальним підходом до системи професійно-технічної освіти, існує ряд проблем, від яких залежить якість підготовки інженерно-педагогічних кадрів. Однією з важливих проблем

стала проблема вирішення оптимального співвідношення часу між теоретичними дисциплінами загальноосвітнього, загальнотехнічного, професійного циклів та виробничої практики [1, с. 25]. Професійно-педагогічні дисципліни в структурі інженерно-педагогічної освіти повинні закласти фундамент готовності до викладацької діяльності. Важливим елементом професійної готовності, який забезпечує ефективність дидактичного процесу – професійно-педагогічна культура викладача, рівень його готовності до практичного втілення своїх знань у навчально-виховний процес, ступінь виявлення в його діяльності рис організатора, вихователя. Основним моментом інженерно-педагогічної освіти є розвиток комплексу здібностей майбутнього інженера-педагога, перш за все в рамках функціональної моделі інженерно-педагогічної діяльності. Розвиток здібностей досягається не тільки прямим шляхом, а й загально-педагогічним впливом, де все оточуюче освітнє середовище стимулює, ініціює самопізнання, самоактуалізацію, саморозвиток. Знання, уміння не накладаються на студента як на об’єкт навчання, а усвідомлюються як умови і засоби досягнення успіху в навчанні, житті та професійній діяльності, тим самим трансформуючись в професійно важливі здібності та особистісні якості [4, с. 171]. Напевно, це була б одна із продуктивних моделей підготовки інженерно-педагогічних кадрів. В реаліях же спостерігаються деякі розбіжності між задуманим та існуючим. Традиційне розмежування процесу навчання на дві половини, коли суспільні дисципліни вивчаються на початкових курсах, а потім на старших курсах проводиться спеціалізація, аж ніяк не спонукає до вищезазначеного процесу розвитку особистості майбутнього спеціаліста. До моменту вивчення предметів спеціалізації фундамент теорії втрачається. І коли приходить час осмислення спеціалізації, дуже часто спостерігаються “прогалини” в теоретичній підготовці. Тому якщо й існують окремі дисципліни, які створюють певні зони розвитку, то в навчальних планах вони не об’єднуються в єдиний простір, в якому проходить цілісний розвиток студента – майбутнього спеціаліста [5, с. 191]. У рамках проекту “Реформування ПТО в Україні” було проведено дослідження з оцінки куррикулума підготовки педагогів професійної школи – викладачів та майстрів виробничого навчання для професійно-технічних навчальних закладів України. В рекомендаціях на ближню та віддалену перспективу щодо вдосконалення психолого-педагогічної підготовки педагога професійної школи акцентується увага на необхідності розробки державних стандартів психолого-педагогічної підготовки педагога професійної школи, які б передбачали запровадження з першого курсу практичної педагогічної підгото-

вки студентів, зокрема проведення практичних занять з використанням інтерактивних методів, неперервної педагогічної практики безпосередньо в закладах профтехосвіти, переддипломної практики за місцем майбутнього працевлаштування, можливо з наступною його сертифікацією. Науково обґрунтувати та розробити систему педагогічної профорієнтації учнів, механізму їх відбору до вищих навчальних закладів для подальшого оволодіння педагогічними спеціальностями [6, с. 20].

На відміну від існуючої системи професійного навчання в Україні, професійне навчання країн з розвинутою ринковою економікою (США, Великобританія, Японія, Нідерланди, Франція, ФРН) має дуже вагомий перевагу. Існуюча дуальна система професійної освіти цих країн передбачає якщо не пропорційне, то, принаймні, із значним відношенням впровадження в навчальний процес теоретичного та практичного курсів залежно від структури навчальних планів. Наявність у структурі професійного навчання значної частини практичних занять вирішує цілу низку основних питань, пов'язаних із подальшою долею як робітника, так і галузі, для якої його готували. Якщо в розрізі даної проблеми розглядати питання професійно-педагогічної готовності інженерно-педагогічних кадрів до подальшої навчально-виробничої діяльності, то абсолютно спрощується задача процесу адаптації до самостійної професійної діяльності, оскільки спеціаліст проводив би значну частину практичних занять у різних навчальних закладах та на виробництві. Тільки в практичній діяльності значно простіше відслідковувати сформованість суто професійних навичок, потрібних для педагогічної діяльності, які допоможуть реалізувати намічені навчальні цілі.

Специфіка навчального закладу, як відомо, і визначає особливості кваліфікаційної підготовки фахівців. Навчальний заклад аграрного профілю орієнтований на організацію навчально-виховного процесу, який буде забезпечувати підготовку спеціалістів робітничих професій для сільськогосподарського виробництва. Вищий навчальний заклад бере на себе функцію проводити професійну підготовку спеціалістів для даної галузі, а також перепідготовку викладачів для навчально-виробничих комбінатів, професійно-технічних навчальних закладів, профільних факультетів за відповідною специфікою, організувати процес навчання та перекваліфікації незайнятого населення. Тому зовсім недавно на інженерно-педагогічних факультетах вищих навчальних закладів почалася підготовка фахівців за спеціальністю “Професійне навчання”. Професійна освіта сьогодні – це складний державно-освітнянський комплекс, який складається з навчальних закладів для підготовки робі-

тничих професій, індустріальних та педагогічних технікумів (коледжів) для підготовки майстрів виробничого навчання, вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, де готують педагогічні кадри для професійно-технічних училищ [7, с. 76]. Чітко виражена, сільськогосподарського напрямку, спеціалізація зорієнтувала деякі аграрні заклади на введення професійного навчання до спеціальності “Механізація сільськогосподарського виробництва та гідромеліоративних робіт”. Підготовка фахівців даної спеціальності практично крокує з часом, але актуальність та перспективи розвитку зрозумілі ще не всім. Об'єднавши в собі концептуально важливі складові професійної освіти, педагог професійного навчання бачить проблеми навчання учнів як на теоретичних заняттях, так і у виробничому навчанні, і це дає можливість порівняти розумові та практичні здібності учнів та оцінювати їх навчання та опанування професією більш об'єктивно. Однією із переваг педагога професійного навчання є те, що він враховує особливості групи, особливості тих підприємств, на яких працюють учні, а також типовість помилок під час виробничого навчання і подає матеріал таким чином, щоб він був доступний кожному учневі. Подібна ситуація спостерігається й у виробничому навчанні – педагог професійного навчання коригує теоретичні знання і втілює їх у виробничому навчанні, враховуючи специфіку даного підприємства [8, с. 128].

Відсутність державного замовлення на спеціальність “Професійне навчання. Механізація сільськогосподарського виробництва та гідромеліоративних робіт” виділяє ряд проблем, які постійно доводиться вирішувати аграрним навчальним закладам у процесі реалізації суто професійних програм. Однією із проблем професійно-технічних та вищих навчальних закладів аграрного профілю є мала кількість баз практичного професійного навчання. Професійне навчання на виробництві має свої труднощі. Тут, аналізуючи потребу в кадрах, підприємства і господарства самі визначають кількість людей, яку необхідно підготувати і перепідготувати на власній базі. Оскільки професійна освіта пов'язана з матеріальними витратами, а підприємства та господарства зацікавлені в якнайшвидшому випуску своїх слухачів на виробництво, вони прискорюють процес навчання на конкретних робочих місцях. Підготовлений на виробництві фахівець володіє ситуацією, йому не потрібно проходити процес адаптації, але теоретична підготовка і його загальний професійний світогляд збідені. Це пов'язано, перш за все, з відсутністю в господарствах, підприємствах кваліфікованих штатних викладачів-педагогів. На низькому рівні проходить організація навчального процесу, методика викладання навчальних предметів збідена, не врахо-

вуються важливі закономірності навчального процесу, як правило, відсутні міжпредметні зв'язки. Таке професійне навчання має настільки суттєві недоліки, що його можна застосовувати лише за умов крайньої необхідності [1, с. 174]. Залишається незрозумілим, як зможе бути відтворене сільськогосподарське виробництво країни без скоординованої державної системи підготовки фахівців, робітничих кадрів для агропро-

мислового комплексу. Перспективи розвитку спеціалізації “Професійне навчання. Механізація сільськогосподарського виробництва та гідромеліоративних робіт” у змозі забезпечити підприємства кваліфікованими робітниками і відповідні навчальні заклади різних рівнів акредитації професійно підготовленими інженерно-педагогічними кадрами.

Література

1. Іщенко Г.Д. Фахове навчання в системі безперервної аграрної освіти. – К.: Аграрна освіта, – 2000. – 242 с.
2. Кириленко І.Г., Бойко М.Ф. Кадрове забезпечення АПК – важлива складова аграрних реформ // Економіка АПК: Міжнародний науково-виробничий журнал. – 2004. – № 11. – С. 12-17.
3. Коваленко О.Е. Європейська система інженерної педагогіки в Україні // Професійно-технічна освіта. – 2002. – № 3. – С. 51-55.
4. Цырельчук Н.А. Инженерно-педагогическое образование как стратегический ресурс развития профессиональной школы: Монография. – Мн.: МГВРК, 2003. – 400 с.
5. Цырельчук Н.А. Инженерно-педагогическое образование на современном этапе развития профессиональной школы: Монография. – Мн.: МГВРК, 2001. – 250 с.
6. Аналіз куррікулума підготовки педагога професійної школи в Україні / О.І. Щербак, Я.Я. Болюбаш, Л.І. Шевчук та інші; За ред. О.І. Щербак. – К.: Наук. світ, 2003. – 35 с.
7. Проблеми інженерно-педагогічної освіти: Збірник наукових праць. Випуск № 5. – Харків: Українська інженерно-педагогічна академія (УІПА), 2003. – 363 с.
8. Професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал. – 2000. – № 1-2 (11-12). – С. 128.